

Sygn. akt V U 332/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 czerwca 2017 r.

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Legnicy

w składzie:

Przewodniczący: SSO Regina Stępień

Protokolant: star. sekr. sądowy Ewelina Trzeciak

po rozpoznaniu w dniu 14 czerwca 2017 r. w Legnicy

sprawy z wniosku E. O.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L.

o odstąpienie od zobowiązania do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń

na skutek odwołania E. O.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L.

z dnia 24 marca 2017 r.

znak (...)

I. **zmienia decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L. z dnia 24 marca 2017 r. znak (...)** w ten sposób, że ustala iż wnioskodawczyni E. O. nie ma obowiązku zwrotu kwoty 3222, 80 złotych z tytułu renty przysługującej J. B. za okres od 01 stycznia 2017 do 28 lutego 2017 roku,

II. **zasądza od strony pozwanej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L. na rzecz wnioskodawczyni E. O. kwotę 1200 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.**

SSO Regina Stępień

Sygn. akt V U 332/17

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 24 marca 2017 r., znak: (...), Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L. –działając na podstawie art. 138 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS– zobowiązał E. O. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 stycznia 2017 r. do 28 lutego 2017 r. w kwocie 3.222,80 zł. W uzasadnieniu organ –powołując się na treść art. 101 pkt 2 ww. ustawy– podał, iż wyżej wymieniona pobrała nienależne świadczenie z tytułu renty rodzinnej płaconej dla J. B., która zmarła dnia (...) Świadczenie za miesiąc styczeń 2017 r. wypłacone zostało w dniu 9 lutego 2017 r., a świadczenie za miesiąc luty 2017 r. w dniu 7 lutego 2017 r. –oba po dniu zgonu osoby uprawnionej.

Od ww. decyzji odwołanie złożyła E. O., wnosząc o jej zmianę i ustalenie, że renta rodzinna wypłacona za okres od 1 stycznia 2017 r. do 28 lutego 2017 r. jest świadczeniem należnym, a jej wypłata była prawidłowa. Ponadto, wniosła o zasądzenie na jej rzecz od organu rentowego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego wg norm przepisanych. W uzasadnieniu podała, że była faktycznym opiekunem J. B. jako jej siostrzenica. Renta rodzinna

należna J. B. była wypłacana do 10 dnia miesiąca. Za miesiąc styczeń 2017 r. organ rentowy zamiast do 10 stycznia 2017 r. przekazał świadczenie przekazem pieniężnym za pośrednictwem (...) dnia 9 lutego 2017 r., natomiast za luty 2017 r. – dnia 14 lutego 2017 r. Zdaniem odwołującej, analiza treści art. 101 pkt 2 i art. 136a ust. 2 oraz art. 138a ustawy emerytalnej pozwala na wyprowadzenie wniosków, że ustawodawca przyznaje prawo do świadczenia również osobie zmarłej (na okres po dniu śmierci, za cały miesiąc, w którym nastąpił zgon). Stwierdzenie to ma znaczenie, gdy uwzględni się, że bank prowadzący rachunek emeryta lub rencisty jest zobowiązany zwrócić organowi rentowemu świadczenie przekazane za miesiące następujące po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy (art. 138a ustawy emerytalnej). Zestawienie powyższych przepisów, w ocenie skarżącej, upoważnia do postawienia tezy, że renta rodzinna za miesiąc, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy (...) jest świadczeniem należnym, a jego przelew na rachunek w banku bądź też wypłata osobie uprawnionej do jej odbioru za życia rencisty, nawet po dacie jego śmierci, stanowi prawidłową wypłatę. Tym bardziej jest świadczeniem należnym za miesiąc styczeń 2017 r., kiedy to J. B. żyła. Zdaniem wnioskodawczynie, przepis art. 138 ust. 3 ustawy emerytalnej, będący podstawą zaskarżonej decyzji, w przedmiotowej sprawie nie ma w ogóle zastosowania. Faktem jest, że świadczenie należne J. B. zostało wypłacone osobie niewymienionej w decyzji organu rentowego, jednakże organ rentowy może dochodzić nienależnie pobranego świadczenia od „innej osoby” tylko wtedy, kiedy świadczenie to było nienależnie wypłacone, a w niniejszej sprawie wypłata świadczenia nastąpiła w miesiącu, w którym świadczenie było należne zmarłej, zaś wnioskodawczynie była osobą uprawnioną do jego odbioru jako opiekun faktyczny świadczeniobiorcy. Bez znaczenia jest –zdaniem odwołującej– że od wypłaty świadczenia doszło już po śmierci świadczeniobiorcy, kiedy z mocy prawa ustała opieka, bowiem renta rodzinna, do której uprawniona była J. B. byłaby świadczeniem nienależnym dopiero od miesiąca marca 2017 r.

W odpowiedzi na odwołanie Zakład Ubezpieczeń Społecznych wniósł o jego oddalenie. Przyznał, że sporne świadczenia były należne J. B. do dnia jej śmierci, jednak wypłaty tych świadczeń –zdaniem ZUS– dokonano do rąk osoby nieuprawnionej. W dniu 9 lutego 2017 r. wnioskodawczynie nie spełniała bowiem warunku określonego w art. 136 ust. 2b ustawy emerytalnej –nie była bowiem opiekunem prawnym ani faktycznym. Opieka ustała wraz ze śmiercią podopiecznego. ZUS dodał, że kwestię wypłaty świadczeń należnych do dnia śmierci oraz krąg osób uprawnionych reguluje art. 136 ustawy emerytalnej, a wnioskodawczynie nie wykazała, że spełnia te warunki.

Sąd ustalił:

J. B., ur. (...), od dnia 22 kwietnia 1999 r. była uprawniona do renty rodzinnej po zmarłym mężu M. B.. Terminem płatności renty rodzinnej dla wymienionej był 10 dzień każdego miesiąca. Renta wynosiła ok. 1.611 zł netto.

J. B. nie miała dzieci. Od momentu śmierci jej męża opiekę nad nią sprawowała jej siostrzenica E. O., która blisko niej mieszkała i często ją odwiedzała. Pomagała jej w czynnościach dnia codziennego, w tym szczególnie w sprawach urzędowych, związanych z dokumentami, opłatami. Relacje pomiędzy paniami były serdeczne i dobre, do tego stopnia, że J. B. ustanowiła E. O. swoją spadkobierczynią. E. O., aktualnie mająca 70 lat, miała czas, by odwiedzać ciotkę, pomagać jej i sprawować nad nią pieczę, albowiem mieszka sama i nie ma nikogo na utrzymaniu. Pobiera emeryturę w wys. ok. 1698 zł netto.

W dniu 6 stycznia 2017 r. J. B. trafiła na Oddział (...) (...) Szpitala (...) w L. w stanie ciężkim, pozostawała nieprzytomna. Z dnia na dzień jej stan zdrowia pogarszał się.

W dniu 10 stycznia 2017 r. E. O., widząc, że jej ciocia nie jest w stanie odebrać osobiście świadczenia rentowego z ZUS, złożyła w organie rentowym oświadczenie, iż sprawuje faktyczną opiekę nad swoją ciotką J. B., która opieki takiej wymaga, a która nie jest w stanie odbierać świadczenia rentowego samodzielnie. Wraz z ww. oświadczeniem E. O. złożyła w ZUS w dniu 13 stycznia 2017 r. prośbę o przekazywanie korespondencji oraz renty J. B. na jej adres, wskazując, iż jest opiekunem faktycznym ciotki.

Pismem z dnia 19 stycznia 2017 r. organ rentowy poinformował E. O., że od dnia 1 lutego 2017 r. świadczenie oraz wszelka korespondencja do J. B. przekazywana będzie na adres podany we wniosku z dnia 13 stycznia 2017 r.

W związku z tym, że świadczenie rentowe J. B. za miesiąc styczeń 2017 r. nie zostało przez nią odebrane osobiście z uwagi na jej stan zdrowia i pobyt w szpitalu, a przekaz pocztowy wrócił do ZUS z adnotacją nie podjęto w terminie, organ rentowy ponownie wysłał ww. świadczenie – tym razem na adres opiekuna faktycznego świadczeniobiorcy E. O.. Wnioskodawczyni ww. świadczenie otrzymała w dniu 9 lutego 2017 r. Świadczenie rentowe należne J. B. za miesiąc luty 2017 r. E. O. pobrała w dniu 7 lutego 2017 r. Ww. środki E. O. wydatkowała m.in. na opłaty za mieszkanie ciotki, w tym opłaty za media. Wcześniej z własnych środków, gdyż J. B. w styczniu 2017 r. nie pobrała renty z uwagi na pobyt w szpitalu, zakupiła ciotce m.in. koszulę nocną, pampersy. Na zakupy te wydatkowała kwotę ok. 1.300 zł.

J. B. zmarła w dniu (...)

O powyższym fakcie E. O. powiadomiła ZUS w dniu 21 lutego 2017 r., przedkładając jednocześnie odpis skrócony aktu zgonu świadczeniobiorcy. W protokole z dnia 21 lutego 2017 r. oświadczyła, iż nienależne świadczenie za miesiąc luty 2017 r. zwróci po otrzymaniu decyzji ZUS.

Pogrzeb zmarłej J. B. sprawiła E. O..

Dowód: dokumenty z akt ubezpieczeniowych ZUS, w tym m.in. wniosek o rentę rodzinną,

decyzja z dnia 21.05.1999 r., oświadczenia z dnia 10.01.2017 r. i 13.01.2017 r.,

zaświadczenie z (...) w L. z dnia 12.01.2017 r., pisma ZUS z dnia 19.01.2017 r.,

odpis skrócony aktu zgonu, protokół z dnia 21.02.2017 r., decyzja ZUS z dnia

24.03.2017 r.

przesłuchanie wnioskodawczyni k. 14-14v, e-protokół z dnia 14.06.2017 r. 00:07:40 i

nast.

Sąd zważył:

Odwołanie zasługiwało na uwzględnienie.

Zgodnie z art. 101 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 887), prawo do świadczeń ustaje:

1) gdy ustanie którykolwiek z warunków wymaganych do uzyskania tego prawa;

2) ze śmiercią osoby uprawnionej.

W razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenia określone ustawą emerytalną, świadczenia należne jej do dnia śmierci wypłaca się małżonkowi, dzieciom, z którymi prowadziła wspólne gospodarstwo domowe, a w razie ich braku – małżonkowi i dzieciom, z którymi osoba ta nie prowadziła wspólnego gospodarstwa domowego, a w razie ich braku – innym członkom rodziny uprawnionym do renty rodzinnej lub na których utrzymaniu pozostawała ta osoba (art. 136 ust. 1 ww. ustawy). Osoby wymienione w ww. ustępie mają prawo do udziału w dalszym prowadzeniu postępowania o świadczenia, nieukończonego wskutek śmierci osoby, która o te świadczenia wystąpiła (ust. 2).

W myśl art. 136a ust. 2 ww. ustawy – w razie śmierci emeryta lub rencisty wstrzymanie wypłaty świadczenia następuje od miesiąca przypadającego po miesiącu, w którym zmarł emeryt lub rencista. Podmiot prowadzący rachunek płatniczy oraz bank i spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa prowadzące rachunek inny niż płatniczy, a także wydawca instrumentu płatniczego są obowiązani zwrócić Zakładowi kwoty świadczeń przekazane na ten rachunek albo instrument płatniczy, za miesiące następujące po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy (art. 138a ustawy emerytalnej).

Stosownie do art. 136b ustawy emerytalnej, jeżeli z akt sprawy wynika konieczność ustanowienia dla osoby uprawnionej do emerytury lub renty opiekuna prawnego, do czasu jego ustanowienia świadczenia mogą być wypłacane osobie sprawującej faktyczną opiekę nad emerytem lub rencistą, po uprzednim pouczeniu o konieczności poinformowania organu rentowego o zajściu okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczenia albo wstrzymanie wypłaty świadczenia w całości lub w części oraz o obowiązku zwrotu świadczenia przez tę osobę, w przypadku gdy zostało pobrane nienależnie (ust. 1). Świadczenie jest wypłacane osobie sprawującej faktyczną opiekę nad emerytem lub rencistą na podstawie oświadczenia o sprawowaniu tej opieki, potwierdzonego przez organ, który z racji wykonywanych zadań posiada informacje dotyczące sprawowania tej opieki (ust. 2).

Zgodnie natomiast z art. 138 ust. 1 – 3 ww. ustawy – osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu.

Za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się:

1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania;

2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

Za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu.

W rozpoznawanej sprawie zasadniczy spór sprowadzał się do ustalenia, czy wnioskodawczyni E. O., pobierając w dniu 7 i 9 lutego 2017 r., po śmierci J. B., przysługujące zmarłej świadczenia rentowe za miesiąc styczeń i luty 2017 r., pobrała je nienależnie i czy w związku z tym obowiązana jest do ich zwrotu. W ocenie Sądu, E. O. obowiązku takiego nie ma.

W niniejszej sprawie wątpliwości nie budziło, że wnioskodawczyni – mimo że była siostrzenicą zmarłej – nie była ani uprawniona do renty rodzinnej po zmarłej ani zmarła nie pozostawała na jej utrzymaniu – nie spełniała zatem warunków do wypłacenia jej świadczeń przysługujących zmarłej do dnia śmierci, o których mowa w cyt. wyżej art. 136 ustawy emerytalnej. Pomimo powyższego, w ocenie Sądu, wnioskodawczyni była jednak uprawniona do pobrania za zmarłą spornych świadczeń rentowych. Oceny zachowania wnioskodawczyni w tym zakresie należy bowiem dokonać z uwzględnieniem sytuacji faktycznej, jaka zaistniała w styczniu 2017 r. i która związana była z niemożliwością odebrania renty przez samą uprawnioną z powodu jej pozostawania w szpitalu w stanie nieprzytomności.

W ocenie Sądu, w świetle materiału dowodowego zgromadzonego w niniejszym postępowaniu, nie można przyjąć, że zmarła była mocodawcą wnioskodawczyni, a wnioskodawczyni jej pełnomocnikiem. J. B. bowiem po dniu 6 stycznia 2017 r., kiedy trafiła do szpitala w stanie nieprzytomnym, znajdowała się w takim stanie, który nie pozwalał jej na świadome wyrażenie woli ustanowienia E. O. swoim pełnomocnikiem – czyli osobą uprawnioną do odbioru przysługujących jej świadczeń. Dlatego też w rozpoznawanej sprawie nie można stosować regulacji stanowiącej o wygaśnięciu pełnomocnictwa z chwilą śmierci mocodawcy. Wątpliwości Sądu natomiast nie budzi, że E. O. była upoważniona do zarówno do odbioru przysługujących zmarłej świadczeń, jak i wszelkiej kierowanej do niej korespondencji, na podstawie ogólnie funkcjonujących przepisów ustawy emerytalnej, na podstawie których korespondencję taką można przekazywać, a świadczenie wypłacać – do rąk faktycznego opiekuna rencisty (vide: cyt. wyżej art. art. 136b ustawy emerytalnej). Co istotne, nie musi to być opiekun prawny i tych dwóch pojęć nie należy mylić ani utożsamiać. Chodzi tu bowiem o osobę, która sprawuje faktyczną pieczę nad osobą chorą, czy w podeszłym wieku. I takim faktycznym opiekunem J. B. w rozpoznawanej sprawie bez wątplenia była wnioskodawczyni. To ona po śmierci M. B. opiekowała się ciotką, odwiedzała ją, pomagała w zwykłych czynnościach dnia codziennego. Ona też opiekowała się J. B., gdy ta w styczniu 2017 r. znalazła się w szpitalu – odwiedzała ją, dokonywała zakupów środków higienicznych pierwszej potrzeby, zajęła się jej mieszkaniem, w tym dokonaniem wszelkich niezbędnych

opłat. Takie faktyczne sprawowanie opieki nad uprawnioną do renty, potwierdzone też stosownym oświadczeniem E. O., uznanym przez ZUS, w ocenie Sądu, dawało podstawę do wypłaty do rąk wyżej wymienionej świadczeń rentowych J. B., których ta ostatnia sama odebrać nie mogła z przyczyn od siebie niezależnych. Większego znaczenia nie ma przy tym okoliczność, że świadczenia te zostały faktycznie wypłacone do rąk E. O. już po śmierci J. B.. Do sytuacji takiej bowiem doszło na skutek splotu pewnych wydarzeń, w tym zbiegu momentu przekazania przez ZUS przekazem pocztowym świadczenia rentowego J. B. z jej pobytem w szpitalu, na skutek czego ponowne wysłanie uprawnionej należnej jej renty nastąpiło z opóźnieniem i dotarło do rąk faktycznego opiekuna – a więc osoby uprawnionej do odbioru renty i korespondencji już po dacie śmierci J. B.. Te okoliczności jednak – zdaniem Sądu – nie powodują, że E. O. nienależnie pobrała świadczenie rentowe za zmarłą. Przeciwnie, jako opiekun faktyczny swojej chorej ciotki była uprawniona do odbioru za nią i korespondencji i świadczeń z ZUS. Te zaś były w pełni należne zmarłej zarówno za miesiąc 2017 r., jak i za luty 2017 r. (vide: art. 136a ust. 2 ustawy emerytalnej). Wstrzymanie wypłaty świadczenia następuje bowiem – zgodnie z zacyt. wyżej przepisem – od miesiąca przypadającego po miesiącu, w którym rencista zmarł.

Z uwagi na specyficzną sytuację, jaka zaistniała w niniejszej sprawie – splot okoliczności, jaki spowodował odebranie przez wnioskodawczynię należnych zmarłej za miesiąc styczeń i luty 2017 r. świadczeń rentowych już po dacie jej śmierci, w sytuacji gdy niewątpliwym jest, że świadczenia powyższe za te miesiące zmarłej przysługiwały (a więc były należne), a także – co wynika z przesłuchania wnioskodawczyni – zostały wykorzystane na ostatnie potrzeby zmarłej, jej utrzymanie u schyłku życia (m.in. na pampersy i inne środki higieniczne, piżamę, opłaty za mieszkanie i media) – Sąd uznał, że w rozpoznawanej sprawie nie ma podstaw do stwierdzenia obowiązku zwrotu przez E. O. pobranych przez nią świadczeń. Powyższe skutkowało zmianą zaskarżonej decyzji na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c., o czym Sąd orzekł w pkt I wyroku.

Rozstrzygnięcie o kosztach zastępstwa procesowego zapadło w oparciu o art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2015 r., poz. 1804).